

ОСОБЛИВОСТІ, ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ ВИТРАТ НА СТАДІЯХ ЕКОНОМІЧНОГО ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ПРОДУКТУ

О.О. Кутас

Український державний університет харчових технологій

Процес створення, розробки, виробництва, експлуатації, обороту та утилізації продукту складає його економічний життєвий цикл. Він триває з моменту обґрунтування необхідності виробництва і проведення науково-дослідних робіт до зняття з експлуатації останнього екземпляру внаслідок морального чи фізичного зношення та утилізації.

Життєвий цикл продукту характеризується часовими, витратними та якісними показниками, які перебувають в тісному взаємозв'язку. Чітка залежність прослідковується між якістю продукції, обсягом виробництва та рівнем витрат.

Склад та суму витрат визначають структура життєвого циклу продукту, його тривалість, кількісні та якісні показники. Продукція як мета виробничого процесу втілює у собі затрати всіх елементів життєвого циклу.

Життєвий цикл продукту може бути повним, неповним чи частковим. Відповідно до повноти життєвого циклу продукції визначають і витрати на його реалізацію.

Визначення витрат за стадіями життєвого циклу нового продукту потребує дотримання наступних умов:

- повнота розрахунку, тобто облік витрат за усіма стадіями життєвого циклу;
- облік усіх ресурсів, що споживаються;
- використання єдиної методології визначення етапів циклу та єдиної класифікації складу та змісту витрат;
- використання відповідних до стадій життєвого циклу методів розрахунку витрат.

Обсяг витрат на окремих стадіях життєвого циклу залежить від характеру продукції, її технічної складності та новизни. Принципово нова, технічно складна та наукомістка продукція потребує значних витрат на науково-дослідні та

конструкторські роботи, іноді у багато разів більших, ніж витрати на всіх інших стадіях життєвого циклу.

Стадії життєвого циклу накладають певні особливості на методику розрахунку витрат. Так, на стадії виробництва точність визначення витрат залежить від масштабів випуску продукції.

На стадії реалізації методика обчислення витрат залежить від конструктивних особливостей продукції, умов її транспортування, зберігання та збуту. Але незалежно від характеру продукції у витрати на реалізацію включають витрати на маркетинг, які залежать від ринкової стратегії підприємства.

Витрати на утилізацію визначаються характером продукції, тим шкідливим впливом, який вона здатна завдати навколишньому середовищу.

Визначення витрат за стадіями економічного життєвого циклу продукту є важливим та складним завданням, вирішення якого дозволяє зробити виріб економічно конкурентоздатним. Складність цієї задачі обумовлюється тим, що кількість факторів, які впливають на формування витрат, дуже значна. Основними серед них є складність продукції, вимоги до якості, характер виробництва продукції, вимоги до умов транспортування, експлуатації та утилізації.

Велика різноманітність факторів, що впливають на сумарні витрати, приводить до множинності способів розрахунку витрат на різних стадіях життєвого циклу, а також методів визначення окремих елементів розрахунку.

Всю сукупність методів розрахунку окремих елементів витрат можна об'єднати у чотири групи:

- 1) евристичні методи, засновані на використанні думок спеціалістів-експертів (метод експертних оцінок, метод моделювання, метод переваг, метод розстановки пріоритетів, бальний метод);
- 2) математико-статистичні методи, основу яких складає моделювання одно- та багатофакторних залежностей між витратами та технічними (кількісними і якісними) показниками на основі фактичних статистичних даних щодо продукції та її складових частин (методи кореляційного моделювання, пито-

мих показників, коригуючих коефіцієнтів, елементо-коефіцієнтів, оцінки подетальних виробничих витрат, скороченого калькулювання);

- 3) системні методи, суть яких зводиться до моделювання залежності витрат-них і техніко-економічних показників на основі ітераційного наближення проєктованих показників до нормативно-розрахункових, встановлених для типових чи подібних продуктів (процесів) (методи імітаційного моделювання, розмірних коефіцієнтів та ін.);
- 4) розрахунково-аналітичні методи, методи технічного нормування та калькулювання, засновані на розрахунку подетальних (поопераційних) норм та нормативів витрат сировини та матеріалів, купованих комплектуючих та інших складових елементів продукції, норм та нормативів трудомісткості, собівартості, а також інших видів витрат.

Розрахунок та нормування на всіх стадіях життєвого циклу продукту необхідні для управління витратами, їх стабілізації та систематичного зниження. За відсутності розрахунку й нормування витрати мають стихійний характер, не піддаються управлінню та мають тенденцію до зростання, що знижує конкурентоздатність продукції. Нормативна база використовується під час прогнозування та планування витрат, організації та регулювання виробничого процесу, оплати та стимулювання праці, обліку та аналізу витрат. Постійне порівняння фактичних витрат з нормативними дозволяє віднайти резерви їх зниження.